

Nr 17.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen om anvisande av medel för bestridande av kostnader för särskilda anordningar för vinnande av mera effektiv tillämpning av prisockerlagen m. fl. kristidsförfattningar; given Stockholms slott den 25 oktober 1918.

Under åberopande av bifogade utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att för bestridande av kostnader för särskilda anordningar för vinnande av mera effektiv tillämpning av prisockerlagen m. fl. kristidsförfattningar å extra tilläggsstat för år 1918 under sjätte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag å 150,000 kronor.

Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Axel Schotte.

*Utdrag ur protokollet över civilärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 oktober 1918.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
THORSSON.

Efter gemensam beredning med chefen för civildepartementet anförde chefen för justitiedepartementet statsrådet Löfgren:

*Chefen för
justitiedepar-
tementet.*

»Ju längre, som de genom världskriget skapade förhållandena verkat, desto hårdare känner vårt lands befolkning trycket av knappheten på nödvändighetsvaror och av stegrade pris. Ständigt måste därför till prövning upptagas frågan, om vid varje särskild tidpunkt allt är gjort, som göras kan, för att lindra särskilt de mindre bemedlades ställning. Det hittills främsta medlet för vinnande av sådan lindring har varit reglering av handel och förbrukning i fråga om de viktigaste nödvändighetsvarorna i syfte att åstadkomma en jämn fördelning av landets förråd. Men även prisreglerande åtgärder hava försökts. Det räcker ju ej för de min-

dre bemedlade att ha tillfälle att köpa, det måste ock beredas dem möjlighet att köpa till överkomliga pris. Talrika åtgärder hava därför allt från kristidens början satts i verket för att i möjligaste mån trygga en rättvis hushållning med landets tillgångar. Särskilda med straffhot förbundna bestämmelser rörande maximipris, beslag och annat statens förfogande över enskild egendom samt utförandet i övrigt av uppgjorda ransoneringsplaner hava sålunda tidigt kommit i tillämpning och efter hand utvidgats till allt större omfång.

Först i ett jämförelsevis sent skede av den pågående krisen har lagstiftaren däremot behjärtat angelägenheten att direkt rikta sig mot den alltmer överhandtagande företeelse, som går under namnet »jobberis», såsom något i och för sig samhällsskadligt och brottsligt. Icke förrän i mitten av år 1917 utfärdades direkta mot denna företeelse riktade straffstadganden, upptagna i lagen med vissa bestämmelser mot oskäligen pris den 19 juni 1917, den s. k. prisockerlagen. I det yttrande av dåvarande chefen för justitiedepartementet, varmed förslaget till nämnda lag framlades inför Eders Kungl. Maj:t, framhölls, att det visserligen icke låte sig göra att med någon grad av säkerhet på förhand bedöma effektiviteten av en sådan lagstiftning, men att, även om författningen icke skulle hava all önskelig verkan, själva kriminaliserandet av de i författningen avsedda åtgärderna innebure ett brännmärkande av desamma i den allmänna meningen och att det borde kunna antagas, att straffhotet skulle verka återhållande på ifrågavarande samhällsskadliga tendenser.

Vid innevarande års riksdag erhöll denna lag förlängd giltighet. Då jag i början av år 1918 inför Eders Kungl. Maj:t framlade förslag om lagens förlängning, yttrade jag, särskilt med hänsyn till den korta tid, varunder lagen gällt, att det ej torde med full visshet kunna avgöras, huruvida de förväntningar, som fästes vid lagen, gått i uppfyllelse eller ej, men att det torde få antagas, att lagstiftningen ej varit utan verkan.

Sedan nu mer än ett år förflutit efter lagens ikraftträdande och en avsevärt större erfarenhet vunnits, kan man företaga en mera givande undersökning av lagens verkningar och de åtgärder, som till äventyrs böra vidtagas för vinnande av större effektivitet av lagstiftningen i fråga. Även om man icke kan anse, att en speciell strafflagstiftning utgör ett i och för sig tillfyllestgörande botemedel mot kristidens missförhållanden, är det givetvis ett samhällsintresse av största vikt att verksamt ingripa mot företeelser, som direkt motverka statens åtgärder beträffande folkhushållningen.

Den huvudtanke, som ligger bakom ifrågavarande lagstiftning, är att under nuvarande utomordentliga förhållanden den enskildes handlingssätt

i många fall erhållit en i så hög grad stegrad betydelse för det helas välfärd, att långt strängare krav än under normala förhållanden kunna därpå ställas och vid behov inskräpas genom hot om straff. Det krav, som förevarande lag i samhällssolidaritetsens namn först och främst uppställer och sanktionerar med straffhot, är, att de konjunkturer, som kristiden medfört, icke må utnyttjas till betingande av under rådande förhållanden uppenbart oskäligen pris.

Därjämte är lagen avsedd att utgöra ett skydd mot s. k. kedjehandel. I stor utsträckning har det förekommit, att mellanhänder, utan att på gagneligt sätt bidra till varans framförande till konsumenten, föranlett, att priset vid varans övergång till förbrukaren ställt sig betydligt högre än som skett, om deras opåkallade ingripande uteblivit. Ett närstående missförhållande, som lagen likaledes avser att förebygga, är, att sparsamt förekommande varor uppsamlas på några händer, vilka efter överenskommelse eller därför att deras gemensamma intresse kommer dem att handla på samma sätt, höja marknadspriset långt över vad knappheten på varan eljest skulle föranleda.

Någon anledning att lägga fingrarna emellan vid kampen mot sådana utväxter på näringslivet föreligger icke. Särskilt gäller naturligtvis detta dem, som driva dylika jobberier i mera betydande skala och sålunda äro väl medvetna om den skada, de därmed anställa.

I prisockerlagen hava därför riktats skarpa straffbestämmelser icke allenast mot köp, byte och utbud, där vederlaget är uppenbarligen oskäligt, utan ock mot sådana fall, där, även om priset för varan vid varje särskild överlåtelse icke kan betecknas såsom uppenbart oskäligt, en obehörlig mellanhands åtgärd medför uppenbar fara för oskälig stegring av priset vid varans slutliga övergång till förbrukaren. Vidare har i lagen stadgats straff för lagring, som medför sådan fara.

Straffet kan i samtliga fall uppgå första gången till ett års fängelse och vid förseelsens upprepande till två års straffarbete.

Vid sidan av dessa straffbestämmelser bereder lagen möjlighet till ett synnerligen kraftigt administrativt ingripande. Befinnes det, att någon mellanhand idkar handel med vara, som i lagen avses, under omständigheter, som göra, att denna hans verksamhet »motverkar det allmännas åtgärder beträffande folkhushållningen», kan han, utan att något som helst brottsligt förfarande behöver vara konstaterat, drabbas av förbud att driva handel med de i lagen avsedda varorna eller någon av dem. Bryter han mot detta förbud, må honom ådömas fängelse upp till två år. Att ett stadgande av detta slag har en högst betydande räckvidd, ligger i öppen dag. Därunder falla bland andra alla

dessas som svampar ur jorden uppväxta »handlande», vilkas förutvarande yrken redan i och för sig antyda, att den verksamhet, de nu utöva, ej faller inom den lojala handeln.

Förutom i prisockerlagen finnas direkta förbud mot kedjehandel intagna i de under innevarande år utfärdade författningarna angående handeln med textilvaror och skodon.

Man har emellertid från olika håll gjort gällande, att hittills givna bestämmelser vore otillräckliga för sitt syfte att stävja jobberiet och andra osunda kristidsföreteelser; och man har därvid velat framhålla, att man i utlandet, ej minst i vårt grannland Danmark, på lagstiftningens väg uppnått betydelsefulla praktiska resultat. Särskilt hava fullmäktige i riksbanken i ett den 26 september 1918 till Eders Kungl. Maj:t avgivet utlåtande intagit denna ståndpunkt samt framhållit, att man borde taga under allvarligt övervägande, huruvida icke på lagstiftningens väg ytterligare åtgärder borde vidtagas.

Utan att vilja bestrida, att gällande bestämmelser i skilda avseenden må vara i behov av komplettering och revision, allteftersom vunna erfarenheter påvisa brister i desamma, hyser jag dock den meningen, att befogade anmärkningar i det stora hela icke kunna riktas mot själva lagstiftningens räckvidd och skärpa. Denna min uppfattning vinner också stöd i vissa av folkhushållningskommissionen gjorda iakttagelser, för vilka jag i det följande skall redogöra. Däremot anser jag — även härvidlag i överensstämmelse med folkhushållningskommissionens utlåtanden, vilka jag strax skall beröra — att det med större skäl kan ifrågasättas, huruvida tillräckliga åtgärder kunna anses vidtagna för vinnande av en fullt effektiv tillämpning av de med straffhot förbundna bestämmelser, vilka avse att reglera folkhushållningen under kristiden.

Härvid gäller det företrädesvis att utröna, i vilken omfattning och med vad resultat begångna förseelser blivit föremål för laga beivran. En sådan undersökning ådagalägger att — om man tager i betraktande den synnerligen stora utsträckning, vari prisockret och mellanhandstrafiken obestridligen florera — förseelserna mot prisockerlagen ingalunda torde hava åtalats och bestraffats vare sig i motsvarighet till dylika förseelsers antal och beskaffenhet i och för sig eller i förhållande till andra, ofta nog till arten mindre svårartade kristidsförseelser. Enligt de anmälningar angående åtal mot prisockerlagen, som det åligger åklagarna att insända till jordbruksdepartementet, hava under innevarande år intill den 20 oktober anställts 431 åtal, därav 304 bifallits och 56

ogillats. Återstående åtal äro ännu beroende på domstols prövning. Åtalen hava i allmänhet avsett förseelser mot 2 § i prisockerlagen (prisocker i egentlig mening), varemot endast i ett fåtal fall det i 4 § av samma lag avsedda förfarandet (kedjehandel m. m.), blivit föremål för beivran.

Sammanlagda antalet åtal under nyss nämnda tid visar i förhållande till åtalen under tiden från lagens utfärdande och till den 1 januari 1918 — de stannade vid omkring 200 — en viss ökning. Men de förhoppningar, som vid tiden för lagens förlängning från min sida uttalades om ett kraftigare beivrande av brott mot denna lag, kunna icke sägas hava uppfyllts. Därtill synes ökningen av åtalens antal vara alltför obetydlig. Särskilt bör uppmärksammas, att oaktat ett flertal städer, köpingar och andra samhällen med sammanträngd befolkning hava sitt forum vid häradsrätterna, antalet åtal vid dessa domstolar under tiden från den 1 januari till den 20 oktober 1918 varit försvinnande litet — endast 48. Påfallande är ock, att enligt de inkomna anmälningarna mål angående ifrågavarande förseelser förekommit vid endast 20 rådhusrätter och 15 häradsrätter.

Till enahanda slutsats i fråga om prisockerlagens tillämpning kommer man vid en jämförelse med beivrandet av förseelser mot övriga kristidsförfattningar. Av samtliga sådana förseelser, som enligt livsmedelsfiskalernas rapporter från deras kontrollerande verksamhet under tiden från den 1 januari till och med den 30 september 1918 ansetts konstaterade till ett antal av 25,897, hava allenast 405 avsett brott mot prisockerlagen. Av nämnda förseelser hava — efter verkställd utgallring av de mindre betydande eller svårbevisliga — 10,656 angivits till åtal och åtal följt i 7,748 fall, därav emellertid åtalen i endast 254 fall gällt brott mot prisockerlagen. Övriga förseelser mot sagda lag, vilka, enligt vad jag nyss omnämnt, blivit under innevarande år åtalade, torde få antagas hava — där de icke till något mindre antal falla under tiden 1—20 oktober — beivrats direkt av vederbörande åklagare utan ingripande av folkhushållningskommissionens livsmedelsfiskaler.

Vad beträffar prisockerlagens bestämmelse om avstängande från vidare handel med varor, som avses i denna lag, har nämnda bestämmelse hittills icke i något fall tillämpats.

Föregående framställning torde utvisa, att de vapen, som en lagstiftning av ifrågavarande slag över huvud taget kan lämna i kampen mot jobberiet, i stort sett stått till vederbörande myndigheters förfogande, men att dessa vapen ej brukats med erforderlig kraft.

I första rummet måste berörda förhållande hava sin förklaring

därutinnan, att polismyndigheterna näppeligen varit rustade för att med tillräcklig styrka upptaga striden mot de nya formér av kriminalitet, som följt med kristiden. Brotten mot den allmänna strafflagen — vilka även de till betydande del härflyta ur de nu rådande abnorma förhållandena inom samhällslivet — hava ökats i en grad, som tagit de ordinarie polis- och åklagarmyndigheternas tid mera än vanligt i anspråk. Av förseelserna mot de särskilda kristidsförfattningarna hava vidare brotten mot prissockerlagen lätt kommit att skjutas i bakgrunden, dels på grund av svårigheterna vid brottsbestämningen och bevisningen, vilka ofta nog krävt en kompetens, som icke alltid stått till buds, och dels även till följd av arbetet med åtalen av en mängd andra kristidsförseelser, som i fråga om art och bevisningsmöjligheter framstått såsom mera klara och påtagliga. De av folkhushållningskommissionen i slutet av år 1917 tillsatta särskilda livsmedelsfiskalerna hava ej heller haft till uppgift att företrädesvis beivra brott mot prissockerlagen, utan främst att utöva kontroll över genomförandet av kommissionernas ransoneringssystem samt att därvid anmäla befunda överträdelser till åtal, vilka det sedan ankommit på de ordinarie åklagarmyndigheterna att anhängiggöra och utföra.

Behovet av särskilda åtgärder och eventuellt av polismaktens förstärkning för ett mera effektivt tillämpande av prissockerlagen har även framstått allt klarare för såväl Eders Kungl. Maj:t som de myndigheter, vilka haft att med ärendet taga befattning.

Redan i cirkulär den 16 november 1917 har Eders Kungl. Maj:t anbefallt överståthållarämbetet och befallningshavandena i länen att förständiga underlydande polis- och åklagarmyndigheter att med oavlätlig uppmärksamhet tillse, att överträdelser av de författningar, som under nuvarande kristid utfärdats i syfte att förekomma livsmedels- och andra viktiga förnödenhetens fördyrande, bleve såvitt möjligt förhindrade samt, där de ägt rum, i laga ordning beivrade. Tillika anbefalldes överståthållarämbetet och befallningshavandena att tid efter annan inkomma med redogörelse för de åtgärder, som vidtagits till förekommande av eller beivrande av dylika överträdelser, ävensom med anmälan och förslag rörande de särskilda anstalter, som kunde finnas erforderliga för att åklagarmakten skulle kunna fylla sin uppgift att verksamt ingripa mot lagstridiga handlingar av berörda art.

Av de rapporter, som i anledning av nämnda cirkulär inkommit, framgår, att vederbörande myndigheter med uppmärksamhet följt hörande förhållanden. I åtskilliga av dessa rapporter, särskilt de tidigare insända, framhålles väl, att det ej vore anledning antaga, att över-

*Kungl.
Maj:ts cir-
kulär om be-
ivran av
brott mot
prisregle-
ringslag-
stiftningen.*

trädelser av ifrågavarande slag förekomme i någon större omfattning och att särskilda åtgärder från åklagar- och polismyndigheternas sida därför icke vore behöfliga. Därjämte påpekas från flera håll svårigheten att komma hithörande förseelser på spåren, till stor del beroende på allmänhetens obenägenhet att angiva desamma till åtal. Men från andra håll anföres, med påvisande av den ständigt tilltagande brottsligheten och särskilt av den stora ökningen av förseelser mot kristidsförfattningarna, att de arbetskrafter, varöfver polismyndigheterna förfogade, vore alldeles otillräckliga; en utökning i polistjänstemännens antal vore därför att förorda, särskilt som biträde av livsmedelsfiskalerna icke kunde påräknas i någon större omfattning, enär dessa vore alltför upptagna av sitt arbete med inventeringar och dylikt. Det framkastas härvid tanken på, att den erforderliga ökningen av polispersonalen borde bekostas av statsmedel.

Folkhushållningskommissionen.

Jämväl från folkhushållningskommissionens sida har påpekats, så tidigt som i slutet av år 1917, att polismyndigheternas arbetskrafter vore otillräckliga för en effektiv tillämpning av hithörande bestämmelser.

I underdånig skrivelse den 20 december 1917 anförde kommissionen bland annat: Det hade för kommissionen framstått såsom uppenbart, att polis- och åklagarmyndigheterna i sin nuvarande numerär icke kunde fullgöra den oerhörda arbetsbörda, som pålagts dem. Jämte det brottsligheten i allmänhet under kristiden ökats i ej ringa mån, hade icke blott antalet författningar, vari straff för överträdelser stadgats, betydligt ökats, utan även på grund av de många nya och olikartade förhållanden, som genom dessa författningar reglerats, antalet personer, som måste bliva föremål för övervakande samt antalet utredningar, undersökningar och åtal avsevärt stigit. Särskilt gällde detta städer, köpingar och andra orter med mera sammanträngd, icke jordbrukande befolkning, där de ifrågavarande förseelserna otvivelaktigt vore talrikast. Under det således förseelsernas antal mångdubblats, hade däremot polis- och åklagarmyndigheterna i stort sett icke tillförts en enda man, utan bibehållits vid samma numerär, som bestämts och ansetts erforderlig under normala tider, då ordningsmaktens uppgift endast gällde att beivra de vanliga brotten och ordningsförseelserna, vilka då ej heller vore så talrika som nu. Med hänsyn till nu senast anförda förhållande syntes den förmodan ligga alltför nära till hands, att ordningsmaktens otillräcklighet i nu berörda hänseende vore en av de viktigaste orsakerna till den bristande effektiviteten i den prisreglerande kristidslagstiftningen, vadan man icke längre torde kunna stå till svars med att icke vidtaga

särskilda åtgärder för åstadkommandet av en högst betydande förstärkning av ordningsmakten i riket.

Vad kommissionen sålunda anfört fanns väl vara värt allt beaktande, men vid denna tidpunkt — vid vilken rapporter med anledning av Kungl. Maj:ts nyss omförmälda cirkulär icke inkommit — ansågs det till en början böra utredas, huruvida icke särskilt i de större städerna genom deras försorg och åtminstone i huvudsak på deras bekostnad en förstärkning av åklagarmakten kunde komma till stånd. I anledning därav utfärdade Kungl. Maj:t den 14 januari 1918 ett cirkulär till överståthållarämbetet och magistraterna i rikets städer, vari uppdrogs åt dessa att uppmana vederbörande myndigheter att genom tillfällig förstärkning av polis- och åklagarmyndigheterna söka åstadkomma ett mera effektivt tillämpande av kristidsförfattningarna. Därjämte anmodades överståthållarämbetet och magistraterna att i vad på dem ankomme övervaka, att tillfredsställande åtgärder i förevarande hänseende bleve vidtagna ävensom att till civildepartementet inkomma med anmälan rörande de åtgärder, som kommit till stånd.

Verkan av denna anordning har man först senare under året varit i tillfälle att med någon säkerhet bedöma.

Några mera vittgående åtgärder synas knappast hava vidtagits i den riktning, som i cirkuläret ifrågasattes. Endast i fråga om några få städer har anmälan inkommit om ökning i polisens numerär, varjämte i ytterligare några städer en ökning av den ordinarie polisstyrkan synes hava genomförts, utan att någon anmälan härom inkommit till vederbörande departement.

Av det anförda torde framgå, att då jag i början av år 1918 för Eders Kungl. Maj:t framlade förslag om prisockerlagens förlängning, det ännu icke förelåg tillräcklig anledning att upptaga frågan om förstärkning av kriminalpolisen på statens bekostnad. Härvid inverkade ock, att, även om de då nyligen inrättade livsmedelsfiskalerna icke fått till sin huvudsakliga uppgift att lämna polis- och åklagarmyndigheterna biträde vid övervakande av prisockerlagen, deras verksamhet likväl kunde förväntas, särskilt i fråga om de större städerna, betydligt öka möjligheten för polis- och åklagarmyndigheterna att direkt övervaka prisockerlagens efterlevnad. Det har likväl visat sig, att denna förväntan i stort sett icke gått i uppfyllelse. Livsmedelsfiskalernas övriga arbete har tagit deras tid alltför mycket i anspråk och ej heller har vid deras rekrytering särskilt avseende kunnat fästas vid den utbildning, som erfordras för

*Kungl.
Maj:ts cirkulär om förstärkning av polismyndigheterna
m. m.*

Chefen för justitiedepartementet.

uppspauande och utredning av brott mot en så svårtillämpad lag som prisockerlagen.

Då man sålunda ej torde från livsmedelsfiskalernas sida kunna påräkna sådant biträde i nu nämnda avseende, som skulle erfordras för att ersätta den alltjämt konstaterade bristen på arbetskraft hos kriminalpolisen, och då ej heller i de större städerna, som närmast beröras av detta slags förbrytelser, i erforderlig utsträckning hittills vidtagits åtgärder för avhjälpande av denna brist, måste frågan om effektivare mått och steg från det allmännas sida i berörda hänseende uppenbarligen tagas under omprövning.

Folkhushållningskommissionen.

I detta sammanhang må jämväl omnämnas ett av folkhushållningskommissionen innevarande oktober månad avgivet utlåtande över en från Stockholms järn- och metallarbetare samma månad till Eders Kungl. Maj:ts ingiven skrivelse, däri bland annat påkallades de strängaste åtgärder i och för beivrande av smyghandel och livsmedelsocker. I detta utlåtande framhåller folkhushållningskommissionen, att lagstiftningen i hit hörande avseende lämnade polismyndigheterna och domstolarna så tillräckliga medel, som skäligen kunde begäras, för bestraffande av de skyldiga. Att de påvisbara resultaten av sagda lagstiftning i vissa avseenden icke blivit så stora, som önskligt vore, torde, yttrar kommissionen vidare, endast vara att tillskriva den av de långvariga krigssvärigheterna vållade förslappningen av den allmänna moralen, varav följde, att kristidsbrotten av en ganska allmänt spridd opinion icke bedömdes så strängt, som tillbörligt vore. Jämväl hade otillräckligheten av de ordinarie polis- och åklagarmyndigheterna ofördelaktigt inverkat. Det nät av särskilda inspektörer och fiskaler, som av kommissionen inrättats, hade givetvis endast ofullständigt kunnat bidra till sistnämnda missförhållandes avhjälpande. Och slutligen torde det svårligen kunna förnekas, att i vårt land mer än i vissa andra kunnat konstateras en viss obenägenhet hos de dömande myndigheterna att vid behandling av kristidsförseelserna utmäta de strängaste straffen, om ock å andra sidan det ville synas som om en ändring härutinnan under senaste tiden kunnat skönjas.

Chefen för justitiedepartementet.

Lika med folkhushållningskommissionen anser jag, att, om större effektivitet i kampen mot jobberiet skall vinnas, en avsevärd förstärkning av kriminalpolisen är ofrånkomlig. Likaledes har det visat sig, att en sådan förstärkning under nuvarande förhållanden icke är att påräkna från kommunernas sida. Det återstår då endast att på statens bekostnad bota vad som brister.

Betänkligheter, som eljest finnas att anlita statsmedel för polisens vidmakthållande i städer och köpingar, synas ej här böra stå hindrande

i vägen. Även om i vårt land staten för närvarande endast undantagsvis bidrager till kostnaderna för uppspanande och utredning av brott inom dylika samhällen, bör detta icke utgöra hinder för att i förevarande fall, då statens intresse av snabba och effektiva åtgärder är så påtagligt, bryta mot den hittills vanliga regeln. Nu ifrågavarande förseelser rikta sig icke mot den allmänna ordningen på en viss plats, utan mot statens prisreglerande verksamhet överhuvud, och de äro, härflutna ur kristidens förhållanden, av den speciella och tillfälliga art, att staten själv icke synes kunna undgå att bära kostnaderna för deras stränga beivrande, därest stadskommunerna icke frivilligt härför draga försorg på ett fullt tillfredsställande sätt. Det torde ligga i sakens natur, att en sådan åtgärd icke får tillmätas någon prejudicierande innebörd.

Dessutom är att märka, att, ehuru väl prisockerlagens tillämpning mest torde beröra städernas befolkning, brott mot densamma även förekomma på landsbygden, som därför bör inbegripas under nu ifrågavarande åtgärder.

Enligt vad framgår av det förut anförda, är det särskilt behovet av en skärpt tillämpning av prisockerlagen, som påkallar speciella anstalter för kriminalpolisens förstärkning. Emellertid synes mig den förstärkta polismaktens verksamhet, om än i första rummet ägnad åt prisockrets beivrande, icke böra begränsas härtill. Den särskilda kriminalpolisen synes mig även böra ägna sig åt utredningen av förekommande förseelser mot övriga kristidsförfattningar, främst maximiprislagen, vilken verksamhet i vissa landsdelar kan bliva jämförelsevis mera krävande än arbetet med prisockerlagens tillämpning. På landsbygden synes den särskilda kriminalpolisen ock böra hava sin uppmärksamhet riktad på beivrandet av förseelser mot de bestämmelser, som gälla eller bliva gällande i syfte att hämma jobberiet i jord- och skogsegendomar.

Det har tidigare antytts, att bedömandet av brott enligt prisockerlagen, såväl ifråga om bevisningen som eljest, ofta kräver så framstående kompetens och erfarenhet vid undersökningen, att den lokala polismyndigheten icke alltid kan väntas vara i besittning därav. För att ledning härutinnan skall kunna givas och därmed också åvägbringas enhetlighet i lagens tillämpning samt för att de mera invecklade och maktpåliggande utredningarna skola kunna verkställas av därtill fullt kvalificerad person torde behövas ett statens särskilda centralorgan för kampen mot jobberiet. Denna institution skulle utgöra en medelpunkt för brottens uppspårande och utredning även såtillvida, att den borde, där så kräves, jämväl i övrigt taga initiativet till erforderliga åtgärder med ledning av det material, som finnes hos kristidskommissionerna samt hos

polis- och åklagarmyndigheterna. Den måste, för att kunna fylla sin uppgift, beredas möjlighet att erhålla biträde särskilt av de poliskrafter, som skulle syssla främst med utredningar angående brott mot prisoockerlagen.

Denna centrala institutions kanske viktigaste uppgift skulle emellertid vara att bringa i tillämpning stadgandet i prisoockerlagen om befogenheten att från idkande av handel avstänga dem, som genom denna sin verksamhet motverka det allmännas åtgärder beträffande folkhushållningen. Detta stadgande har hittills blivit obegagnat särskilt på den grund, att lämpligt organ saknats för tagande av initiativ och verkställande av erforderlig förundersökning. Genom den ställning, den nu ifrågasatta nya institutionen borde intaga, skulle den bliva särskilt väl skickad att låta nämnda stadgande komma till lämplig användning och även vara i stånd att utöva en viss tillsyn över att de, som överträda meddelat förbud, bliva straffade.

Att närmare yttra sig över den organisation, som skulle erfordras för att tillgodose de önskemål, jag nu framställt, torde tillkomma chefen för civildepartementet.»

*Chefen för
civildeparte-
mentet.*

Chefen för civildepartementet statsrådet Schotte yttrade härefter:

»Vad chefen för justitiedepartementet nyss anfört torde visa, att ytterligare åtgärder måste vidtagas för att genom en kraftigare tillämpning särskilt av den s. k. prisoockerlagen söka bekämpa det alltmera överhandtagande jobberiet. De åtgärder, han föreslagit, torde ock under nuvarande förhållanden vara de, som bäst kunna råda bot på åtminstone de mest uppenbara missförhållandena.

Det ifrågasatta statsingripandet till ökning av kriminalpolisens arbetskrafter synes böra ske i form av dels anvisande av medel till vissa större städer för upprättande inom polisens därvarande kriminalavdelning av särskild prisoockerpolis och dels inrättande för länen eller annorledes bestämda delar av landet av detektiver med uppgift att såväl å landet som inom de städer, vilka icke hava särskild personal anställd för sådant ändamål, efterspana och utreda brott mot prisoockerlagen och övriga kristidsförfattningar.

För beräkning av de bidrag av statsmedel, som därvid kunde ifrågakomma för de större städerna, har jag i skrivelse till polismästarna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Hälsingborg, Gävle, Eskilstuna, Karlskrona och Uppsala samt borgmästarna i Örebro, Jönköping, Linköping och Västerås infordrat utlåtanden, huruvida sådan prisoockeravdelning, som ovan nämnts, borde för staden inrättas, eller om efterspaningen och utredningen av brott mot prisoockerlagen och maximiprislagen samt

av förseelser mot övriga kristidsförfattningar borde främst anförtros åt den organisation, som ifrågasattes för länen eller annorledes bestämda delar av landet. Vederbörande skulle, därest de ansåge särskild prissockerpolisavdelning böra för staden inrättas, tillika uppgiva, huru stor personal, som kunde erfordras för ifrågavarande uppgift, och, ifall avlöning helt eller delvis borde utgå av statsmedel, dess belopp för varje avdelningen tillhörande person, ävensom inkomma med de förslag, vartill den ifrågasatta anordningen eljest kunde föranleda.

De tillfrågade hava tillstyrkt inrättande av särskilda prissockerpolisavdelningar på bekostnad helt eller delvis av statsmedel. Den personal, som skulle erfordras, har upptagits sammanlagt till minst 43 man och den sammanlagda årliga kostnaden till omkring 175,000 kronor.

De kostnader, som i de avgivna utlåtandena beräknats, uppgå i förning med de kostnader, som skulle erfordras för den lokala organisationen i övriga delar av landet, sammanlagt till ett så betydande belopp, att jag redan på denna grund ej anser mig kunna tillråda anordningens utförande i den av de hörda föreslagna omfattningen. Det torde för övrigt även från en annan synpunkt vara lämpligt att giva den ifrågasatta organisationen något mindre dimensioner. Polisen har åtminstone på vissa håll för närvarande att kämpa med stora rekryteringssvårigheter och det vore under sådana förhållanden knappast möjligt att erhålla tillräckligt kvalificerad personal, om en så kraftig förstärkning av kriminalpolisen i ett slag igångsattes. Till en början torde en inskränkning i arbetskrafter kunna vinnas därigenom, att brott mot maximiprislagen, vilka enligt min nyssnämnda skrivelse varit avsedda att jämte brott mot prissockerlagen främst falla inom prissockerpolisens arbetsfält, hänföras till den kategori av brott, som det åligger prissockerpolisen att i allmänhet först i andra hand efterspana och utreda. Göres beivrandet av brott mot prissockerlagen till de nya lokala organisationernas i regel förnämsta uppgift, torde man även med avsevärt mindre personal än den föreslagna kunna åstadkomma ett tillfredsställande resultat.

För vinnande av ytterligare besparing torde ock några av de städer, för vilka särskild avdelning för beivrande av brott mot prissockerlagen ifrågasatts, få inordnas under den för den övriga delen av landet avsedda organisationen.

De detektiver, som för motsvarande ändamål skulle anställas för länen eller annorledes bestämda delar av landet, torde böra anslutas till länens polisorganisation och ställas närmast under landsfogden. Deras befogenhet skulle dock omfatta bedrivande av erforderlig kriminalpolisverksamhet rörande brott mot prissockerlagen samt den övriga kristidslag-

stiftningen jämväl i de städer, som ej tillhöra landsfogdens tjänstgöringsområde, därest dessa städer ej hava egen prisockerpolisavdelning. Någon utvidgning av landsfogdens befogenheter såsom polisman jämväl till dessa städer torde ej vara erforderlig. Med hänsyn till den arbetsbörda, som redan åvilar honom, torde hans medverkan vid den nu ifrågasatta anordningen få begränsas till att mottaga och fördela det material för undersökningar, som kan komma honom tillhanda, att ordna och kontrollera prisockerdetektivens verksamhet och att lämna den ifrågasatta centrala organisationen det biträde denna kan behöva.

Vad denna centrala institution till jobberiets bekämpande beträffar har dess ställning och huvudsakliga verksamhet angivits av chefen för justitiedepartementet. Det synes emellertid böra tilläggas, att den ej torde böra erhålla någon befälsställning över polisen vare sig i de städer, där prisockeravdelningar inrättats, eller annorstädes. Det torde vara tillräckligt, att den erhåller befogenhet att hos vederbörande överordnade polismyndighet påkalla erforderligt biträde av den särskilt anställda prisockerpolisen och att detta biträde skall lämnas, där ej redan påbörjade undersökningar därigenom allvarligt äventyras.

Med avseende slutligen å frågan, huru stort belopp, som erfordras för genomförande av den föreslagna anordningen, torde jag till en början få anmärka, att det icke för närvarande kan göras någon slutgiltig beräkning i detta avseende. Det är icke möjligt att i ett slag åvägbringa den definitiva organisationen, utan denna måste fastmera organiskt växa fram ur de praktiska erfarenheterna från skilda delar av landet. Jag måste salunda göra det förbehåll, att redan till nästa lagtima riksdag vissa ändringar i anslagsbehovet, sådant detta nu ter sig, kunna komma att visa sig erforderliga. Emellertid synes det vara angeläget, att den planerade organisationen snarast möjligt sättes i funktion. Den centrala institutionen torde, om medel härför bliva tillgängliga, redan den 1 december innevarande år kunna påbörja det organisationsarbete, som skulle bliva dess första uppgift. Och redan den 1 januari 1919 torde under samma förutsättning de lokala organisationerna åtminstone delvis kunna börja sin verksamhet. Genom den nu inkallade urtima riksdagen har möjlighet beretts att redan nu erhålla tillgång till erforderliga medel. Den lämpligaste formen för anslagets anvisande synes för närvarande vara, att å extra tilläggsstat för år 1918 uppföres ett så stort anslag, som erfordras för att hava medel tillgängliga för genomförande av den nu planlagda organisationen, intill dess 1919 års lagtima riksdag hunnit anvisa nya medel för dess fullföljande.

För ett genomförande av organisationen erfordras medel dels till

den centrala, dels till de särskilda lokala institutionerna. Vad den centrala beträffar skulle denna enligt min mening erhålla den största betydelsen genom att anordnas såsom en emmansinstitution, och jag hyser också den förhoppningen att för ändamålet kunna förvärva en tillräckligt kvalificerad kraft. Avlöningen för befattningens innehavare torde böra sättas till 12,000 kronor för år räknat. Såsom arvode till sekreterare torde ett årsarvode av 6,000 kronor erfordras, varjämte övriga kostnader (för skrivbiträde, lokal m. m.) kunna beräknas uppgå till cirka 10,000 kronor. Sammanlagda kostnaden för den centrala institutionen skulle sålunda uppgå till omkring 28,000 kronor för år 1919. Härtill komma emellertid dels organisationskostnader (studieresa m. m.), dels avlöningar för december 1918 med tillhoppa cirka 5,000 kronor.

Beträffande de lokala institutionerna erfordras medel dels för de nya avdelningarna av kriminalpolisen i de större städerna, dels för anställande av särskilda detektiver för övriga delar av landet. Att i detalj fastställa organisationsplanen läser icke vara lämpligt, innan närmare praktisk erfarenhet vunnits. Endast så mycket synes mig nu böra fastslås, att organisationen icke bör för närvarande anordnas mera vidlyftigt än så, att totala kostnaden för hela år 1919 för de lokala organisationerna hålles nere vid sammanlagt högst 225,000 kronor. Totalkostnaden för år 1919 skulle sålunda för de nu ifrågasatta anordningarna belöpa sig till cirka 253,000 kronor. Det för närvarande ifrågasatta anslaget synes därför lämpligen böra sättas till 150,000 kronor, därvid det läser få ankomma på Kungl. Maj:t att efter närmare utredning och med ledning av vunnen erfarenhet fördela beloppet för de med anslaget avsedda ändamål.

Med stöd av vad jag sålunda anfört får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för bestridande av kostnader för särskilda anordningar för vinnande av mera effektiv tillämpning av prisockerlagen m. fl. kristidsförfattningar å extra tilläggsstat för år 1918 under sjätte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag å 150,000 kronor.»

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes hans Maj:t Konungen lämna bifall, och skulle till riksdagen avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Edv. Wetterling.